

KURECSKÓ MIHÁLY- A nyitrai káptalan hiteleshelyi tevékenysége a kezdetektől 1269-ig

A XIII. században tömegesen megindult a hiteleshelyi tevékenység. Általában a hiteleshelyek a középkori magyar írásbeliség egyik legfontosabb színterévé váltak, s ez szükségessé teszi a magyarországi jogfejlődés ezen sajátos intézményeinek vizsgálatát. A nyitrai káptalan hiteleshelyi gyakorlata a kezdeti ingadozások után az 1200-as évek közepére alakul ki, s 1269-re – amikor a harmadik *lector* utoljára szerepel a káptalan okleveleiben – már szinte minden jelentős ponton megszilárdul a káptalan oklevélkiadásának gyakorlata.

A nyitrai káptalan hiteleshelyi tevékenységének kezdete az 1220-as évekre tehető. A káptalan által 1224-ben kiállított első – Kont Miklós nádor oklevelében tartalmilag átírt – ismert oklevél¹ egy tanúsítvány, mely szerint Jéc faluból való Kristóf tolvajlás és gyűjtogatás miatt beperelte a szent király Raduos nevű jobbágyát. László nyitrai ispán udvarbírója, Péter *comes* a felek közt személyesen megvívandó párbajt rendelt el,² melyben „Isten és az igazság” a győzelmet Kristófnak adta; ezután a bíró Raduost feleségével, fiaival és lányaival, valamint Jéc³ faluban lévő két ekealjnyi földjével nevezett Kristófnak ítélte oda. Az oklevelet a káptalanhoz járuló Etej⁴ faluból való Péter udvarbíró, Rywatha fia, Péter és a Jécből való László fia, Kristóf elmondása alapján állították ki.

---

¹ Df. 243781.

² Tudomásunk szerint ez az első – a szakirodalomban eddig nem ismert – forrás, mely magyarországi perdöntő bajvívásról tudósít. A magyar bajvívásokról I.: BOTKA TIVADAR: *De duellis Hungarorum litis decisoriiis*. Pesthini 1829.; PESTY FRIGYES: *Perdöntő bajvívások története Magyarországon*. Pest 1867.; HAJNIK IMRE: *A magyar bírósági szervezet és perjog története az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt*. Bp. 1899. (a továbbiakban: HAJNIK) 259–276.; THÓT LÁSZLÓ: *Az istenítéletekről különös tekintettel hazánkra*. Bp. 1908. 42–73.; BOROSY ANDRÁS: *Perdöntő párbialdlok Magyarországon. Hadtörténelmi Közlemények* 1986. 231–252.

³ Györffy György nem említi ezt az adatot. L.: GYÖRFFY GYÖRGY: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV*. Bp. 1963–1998. (a továbbiakban: ÁMTF.) IV. 400.

⁴ Valószínűleg az 1. számú Etej faluval azonos, mivel ez közel fekszik Jéchez. ÁMTF. IV. 382.

A legkorábbi, teljes szövegükben ismert oklevelek 1229-ből származnak, egy – feltehetően 1271 után készült – átirat és két eredeti oklevél maradt fent ebből az évből. Az átirat⁵ egy adásvételt rögzít, mely szerint Bohunych falusi emberek eladták ugyanott lévő földjüket a Pomnen faluból származó Borknak 10 márkáért. A felek kérése alapján a káptalan kiküldi Vencel szkalkai szerzetest és Márk kanonokot a föld elhatárolására. Ez az oklevél ugyan tipikusan hiteleshelyi kiadványnak tekinthető, mégis abban különbözik a későbbi iratoktól, hogy a káptalan és a püspök közös *intitulatio*ja alatt adták ki. Mivel átiratról van szó, ezért csak a szövegből következtethetünk a megerősítés módjára, s a *corroboratioban* szereplő *sigillum* szó egyes számú alakjából⁶ arra lehet gondolni, hogy csak egy – feltehetően püspöki – pecséttel hitelesítették. Biztos azonban, hogy ekkor már volt a káptalannak oklevelek megerősítésére használt pecsétje, amit a szkalkai bencés konventnek tett adományokról 1224-ben kiállított püspöki oklevél tanúsít.⁷ Az oklevél párját – az átirat tanúsága szerint – a káptalan levéltárában őrizték.⁸

A két eredetiben fentmaradt oklevél lehetővé teszi számunkra, hogy bepillantást nyerjünk a káptalan hiteleshelyi működésének kezdeteibe. Az első ügyben kiadott oklevél⁹ szerint a szolgagyőri várjobbágyok – a király előtt – perbe vonták Hemyruch fiait, Kozmát és Pétert, mivel ezek eladták a várhoz tartozó Bugvna földet. A király vizsgálatot rendelt el, vagyis a kor szokásának megfelelően utasította Kozmát és Pétert, hogy tanúkkal igazolják, miszerint nevezett föld az ő tulajdonuk. A kiállított tanúk közül a várjobbágyok tizenkettőt kiválasztottak az esküre, amelynek letétele után a káptalan úgy ítélte,¹⁰ hogy nevezett föld Hemyruch fiainak jogos tulajdona.

Ez az oklevél is felvet néhány problémát, mivel felfogható a letett esküt igazoló tanúsítványként, de ítéletlevélként is, ami már egyáltalán nem sorolható a hiteleshelyi funkciók közé. Az ítéletlevél egyedi jellegét igazolja az, hogy a király

---

⁵ Dl. 40007.

⁶ „*sigillo nostro impressas*”

⁷ Dl. 1461.: „*sigilli nostri ac capituli Nitriensis munimine roboratas*”

⁸ „*aliam partem eiusdem privilegii in nostra reservatam camera renovari*”

⁹ Dl. 153.

¹⁰ „*nos auctoritate regia domino episcopo et per episcopum nobis collata sentencialiter diffinivimus*”

a püspököt bízta meg az ügy kivizsgálásával és a káptalan csak őt helyettesítve¹¹ járt el. Az 1229-ben kiállított oklevelek közül problémamentesen hiteleshelyi kiadványnak egyedül az Ivancha comes és Kozma fiai, Themerche és Brench közt létrejött birtokosztály tekinthető.

Formuláit tekintve az átiratban fentmaradt oklevél és az ítéletlevél erősen eltér a káptalan későbbi gyakorlatától. Az *intitulatio* – ezen két oklevél kivételével – 1260-ig mindig követi az *inscriptio*t a privilégiumokban. Az ítéletlevél *intitulatio*ja csak itt fordul elő az Árpád-kor folyamán.¹² Az *inscriptio* e két oklevélben használt formulája¹³ is csak 1260 után tűnik fel ismét a káptalan gyakorlatában. *Promulgatio*jukkal¹⁴ sem találkozunk többet az általunk tárgyalt időszakban, a *salutatio*¹⁵ azonban már az Árpád-korban leggyakrabban szereplő alakban fordul elő, a *datum*¹⁶ formulája pedig az 1237-ig terjedő időszakban használatos formát tükrözi. A birtokosztályt tanúsító oklevél formulái már a későbbi gyakorlat jellegzetességeit tükrözik, aminek legszembetűnőbb bizonyítéka, hogy az oklevél *inscriptio*val kezdődik és ezt követi az *intitulatio*. Mindkét eredetiben fentmaradt privilégium chirographált, amiben megfelelnek az XIII. század általános gyakorlatának.

Paleográfiai vizsgálatukat elvégezve megállapíthatjuk, hogy az ítéletlevél írása még nehézkes, kevés rövidítést tartalmazó könyvírás, láthatóan nagyon sok időt vett igénybe kiállítása, s ebből arra lehet következtetni, hogy még viszonylag kevés oklevelet kellett kiállítaniuk, ami nem kényszerítette az írnokokat a gyors, jegyzetelő típusú írás alkalmazására. A birtokmegosztó oklevél írása azonban már a korban korszerű oklevélírás, ami azt bizonyítja, hogy a *scriptorium* írnokainak egyike lépést tartott a korabeli gyakorlattal.

---

¹¹ „*episcopo igitur absente et capitulo vices ipsius prosequente*”

¹² „*Universum Nitriensis ecclesie capitulum*”

¹³ „*omnibus ad quos presentes littere/littere presentes pervenerint*”

¹⁴ „*Universitati vestre significamus*”

¹⁵ „*praciones in Domino*”

¹⁶ „*anno verbi incarnati*”

AZ OKLEVELEK TARTALMI CSOPORTOSÍTÁSA

Bevallások

A nyitrai káptalan okleveleinek zömét a bevallások tették ki. A káptalannak minden esetben meg kellett győződnie a bevallást tevők személyazonosságáról,¹⁷ azonban az általunk tárgyalt korszak okleveleiben nem utalnak arra, hogy ez milyen módon történt. Mivel a bevallások többségét nyitrai, barsi, pozsonyi és trencsényi emberek tették, feltételezhető, hogy a káptalan tagjai ismerték őket. A képviselő útján tett bevallásoknál a képviselő felhatalmazó oklevéllel igazolhatta megbízását, azonban ilyen oklevelekre sem történik utalás a forrásokban.

A bevallások legnagyobb részét az adásvételek alkották, hasonlóan más hiteleshelyek gyakorlatához.¹⁸ Az ügyletek értéke 2 és 165 márka közt mozgott, azonban a 10 márkát ritkán haladta meg.¹⁹ Három esetben értesülünk arról, hogy a korábban zálogba adott birtokot nem tudták visszaváltani, és ezért – kétszer a zálog összegéért,²⁰ egyszer felülfizetéssel²¹ – eladták.

Az adásvételek mindig ingatlanokra, esetleg ingatlanokkal eladott szolgákra²² vonatkoznak. Az 1246 augusztus 31-én kiállított adásvétel²³ érdekessége az, hogy megtudjuk belőle a birtok eladásának okát. Undruh-i István fiai, István és András ugyanis azért adnak el – hat márkáért – egy három ekealjnyi nagyságú földet, hogy István kifizethesse belőle váltságdíját, mivel a Frigyes osztrák herceg elleni

---

¹⁷ SZENTPÉTERY IMRE: Magyar oklevéltan. Bp. 1930. 125–126.

¹⁸ HUNYADI ZSOLT: A székesfehérvári johannita konvent hiteleshelyi tevékenysége az Árpád-korban. In.: Capitulum I. Szerk. KOSZTA LÁSZLÓ. Szeged 1998. 64–65.; KŐFALVI TAMÁS: A pécsváradi konvent hiteleshelyi tevékenysége az Árpád-korban. In: uo. 132.; KOSZTA LÁSZLÓ: A pécsi székeskáptalan hiteleshelyi tevékenysége (1214–1353). Pécs 1998. 19.; PARLAGI MÁRTON: A bácsi káptalan hiteleshelyi tevékenysége az Árpád-korban. Szeged 1998. (kézirat) 10.

¹⁹ Df. 273496.: Megerced faluból két és fél ekealjnyi föld két szolgával 12 márka; Dl. 102939.: Olthuman 24 márka; Dl. 605.: Majtény 165 márka; Dl. 58401.: Bélád 20 márka.

²⁰ Dl. 58391.; Df. 268845.

²¹ Dl. 40056.

²² Df. 273496.

²³ Df. 273106.

hadjáratban a király seregében harcolva – sok nemessel együtt²⁴ – fogságba esett. Az eladó kérésére került be ez a mondat²⁵ az oklevélbe, valószínűleg azért, mert így István igazolhatta a király szolgálatában őt ért veszteséget és reménye volt arra, hogy ezt – egy későbbi birtokadományozás formájában – az uralkodó megtéríti.

A káptalan előtt tett bevallásokhoz tartoznak az egyezséglevelek, amelyek birtokjogi változást is írásba foglalhatnak. A legtöbb egyezséglevél leánynegyed, hitbér és jegyajándék kiadását tanúsítja, s az első e tárgyban született privilegium²⁶ egyben a legnagyobb összegű is. Ezen oklevél tanúsága szerint a tatárok elleni harcban elesett Pousa trencsényi várjobbágy, a királyi sereg vitéze. Özvegye nevében ennek *fraterci* – Bogmel nyitrai és trencsényi *comes* előtt – beperelték Pousa rokonait az őt megillető 50 márka hitbérért. Mivel a rokonok ingóságokban nem tudták kiadni a hitbért, ezért az özvegynek adományozták a Liburcha nevű földet egy szolgálóval és annak fiával. Az ügy érdekessége, hogy a felperesek nem egyházi bíróság előtt pereltek, pedig a leánynegyeddal és hitbérrel kapcsolatos ügyekben ez volt a törvényes joghatóság.²⁷ Talán ez a tény magyarázza, hogy miért érezték a felek szükségét annak, hogy ilyen gyorsan²⁸ egy hiteleshely által kiállított oklevelet is kérjenek az egyezségről.

A nyitrai káptalan korai okleveleinek további, viszonylag jelentős csoportját alkotják a birtokok elzálogosításával kapcsolatban keletkezett források. Az e tárgyban fentmaradt nyolc oklevél közül legkorábbi az 1237-ben kiadott privilegium,²⁹ amely két, egyenként negyven hold nagyságú föld kiváltásáról tu-

---

²⁴ SZÜCS JENŐ: Az utolsó Árpádok. Bp. 1993. 77.

²⁵ „Dicebat tamen Stephanus annotatus predictam pecuniam se Theotonicis soluturum eoque in conflictu Bele, excellentissimio regis Vngarie, cum Felderico duce captus fuerit per eosdem.”

²⁶ Dl. 253.

²⁷ HAJNIK 115.

²⁸ Bár ránk maradt a Bogmel által kiállított oklevél (Dl. 105399.), sajnos azonban nem tartalmaz dátumot. Elég valószínűtlennek tűnik, hogy már 1241-ben kérték volna a hitbér kiadását, inkább az feltételezhető, hogy rögtön a tatárok kivonulása után perelték az örökösöket, s mivel maguk is tisztában voltak azzal, hogy ez nem világi bíróság hatásköre, ezért a megszületett egyezséget, amilyen gyorsan tudták, hiteleshely előtt is megerősítették.

²⁹ Dl. 58384.

dósít. Az 1265-ben kiállított pátenzből³⁰ egy zálog megosztásáról értesülünk, eszerint Mihály zólyomi *comes* a Sándor fia Budou-tól 80 márkáért zálogba vett Priba föld felét, Beke fia Dénesnek adja 40 márkáért, olyan feltétellel, hogyha említett föld később a birtokába kerülne, akkor örök jogon átadja további 40 márkáért, ha pedig kiváltják tőle, akkor Dénesnek visszaadja a 40 márkát.

A tárgyalat időszakban bevallásokat csak a káptalan előtt tettek, ami legszembetűnőbben az 1264-ben kiállított végrendeletből³¹ tűnik ki, eszerint Vasard-i Iwanch felesége, Gimes földjét fiára, Jánosra és lányára, Endre-i Pál fia, Moch feleségére hagyta. Az oklevelet a káptalan a végrendelet kedvezményezettjeinek – János, és a felesége képviselőjében megjelent Moch – bevallása alapján állította ki.³²

A privilégiumokban nyolc esetben található utalás arra, hogy a káptalan kiküldte emberét a helyszínre: kétszer amiatt, hogy a határokat leírja³³, a többi hat esetben³⁴ a káptalan embere elsősorban azért ment ki a helyszínre, hogy megbizonyosodjon az elmondottak valóságtartalmáról, illetve arról, hogy a rokonok és szomszédok beleegyeztek az oklevelekben szereplő birtokok eladásába.

Jelentések

Az oklevelek második csoportját a jelentések alkották, amelyeket valamely hatóság parancsára tett vizsgálat után állítottak ki. A tudomásunkra jutott tíz jelentésből kettőt a kutatás hamisnak talált.³⁵ A káptalan által kiállított legkorábbi *relatió*ról IV. Béla 1244-ben kiadott privilégiuma tudósít.³⁶ Ebből megtudjuk, hogy a király elcserélte Ders *comes* Parna nevű birtokát Dubnica földjére. A

---

³⁰ Df. 238259.

³¹ Dl. 58398.

³² A földet még ugyanebben az évben – a nyitrai káptalan előtt – cladták Iwanka fia Andrásnak 6 márkáért (Dl. 58399.). Györffy György tévesen nevezi meg egyik eladóként Vasard-i Iwanch-ot, hiszen a földet fia, János adta el. ÁMTF. IV. 485.

³³ Dl. 40007.; Dl. 58379.

³⁴ Dl. 58384.; Df. 248406.; Dl. 303.; Df. 248520.; Dl. 102939.; Df. 268845.

³⁵ Dl. 98222. Vö. ÁMTF. IV. 345.; Dl. 529. Vö. SZENTPÉTERY IMRE: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I. Bp. 1923. 1305. szám.

³⁶ Df. 273452.

birtokba Ádám nyitrai püspök által vezetetti be Derset, de a birtok határait a káptalan pecsétjével³⁷ ellátott oklevél alapján írja le. A privilégiumból nem dönthető el egyértelműen, hogy a megbízás kinek szólt. Elképzelhető, hogy az iktatásra a parancsot a püspök kapta, ő azonban utasította a káptalant, hogy azt végezzék el, a birtok határait pedig írják le. Biztos, hogy a káptalan oklevelét személyesen adta át,³⁸ zavarba ejtő azonban az, hogy élőszóval is megerősítette az abban foglaltakat. Ez a tény viszont azt feltételezi, hogy személyesen részt vett a beiktatáson, ha a határjárást nem is maga végezte el. Az oklevélből úgy tűnik, hogy a püspök a megye birtokviszonyaiban járatos hatósági tanúként működött közre a határjárásban, maga az oklevél pedig a *pristaldusi* intézmény felbomlása és a *homo regiusi* intézmény – még kialakulatlan gyakorlata – közti átmeneti állapotot tükrözi.

A jelentések egy kivétellel határjárást tartalmaznak, egyedül egy 1265-ben küldött *relatio*³⁹ az, amely csak a fehérvári várhoz tartozó Gimes vár melletti föld nagyságának vizsgálatára szorítkozott. Általában megállapíthatjuk, hogy a káptalan zömmel – összesen öt esetben⁴⁰ – nyitrai földek vizsgálatára kapott megbízást, a többi három esetben⁴¹ pozsonyi és barsi – tehát a nyitrai káptalanhoz közel fekvő – területek ügyében küldött jelentést.

Átírások

A nyitrai káptalan okleveleinek harmadik csoportját a valamely korábban kiállított oklevél teljes szövegét tartalmazó átírások képezik. Az átírások oka privilégiumok esetében általában az oklevél megrongálódása vagy megsemmisülése miatti félelem volt. A nyitrai káptalan hiteleshelyi tevékenységének általunk tárgyalt időszakában három oklevelet írt át. Az első átírás⁴² Benedek esztergomi

³⁷ „*sub sigillo capituli sui*”

³⁸ „*qui metas eiusdem terre videlicet Dubniche sub sigillo capituli sui nobis manu propria porrexit quas et vive voce roboravit*”

³⁹ Dl. 58400.

⁴⁰ Df. 273452.; Df. 273076.; Dl. 102712.; Dl. 58400.; Dl. 649.

⁴¹ Dl. 2207.; Dl. 528.; Dl. 584.

⁴² Dl. 40037.

érsek ítéletleveléről készült, mely az Uros és a szolgálgyőri várjobbágyok közti pert zárta le. A szolgálgyőri várjobbágyok beperelték Urost, azt állítván, hogy ő is közjük tartozik. Uros ezt vitatta, mondván, hogy felmenőivel együtt szabad *hospes*. Az érsek elrendelte, hogy Uros – az általa kijelölt tizenkét emberrel – tegyen esküt, majd a nyitrai káptalan tanúsítványának – mely igazolta, hogy az arra kötelezettek az esküt letették – kézhez vétele után a pert az alperes javára döntötte el. Ezután megparancsolta a káptalannak, hogy írja át ítéletlevelét, aminek november 8-án a testület eleget is tett.

Az 1263-ban készült átirat⁴³ Kumorzanus és Tamás trencsényi udvarbírók ítéletleveléről készült,⁴⁴ mely szerint Sadoth pap testvérelével, Balázssal és rokonaikkal Herrandus királyi lovászmester és trencsényi ispán ítéletét kérték, mert a govori *hospesek* Baas trencsényi ispán idejében elfoglalták birtokaik egy részét. Herrandus úgy rendelkezett, hogy Sadoth – tizenkét trencsényi várjobbággal, akiket a másik fél választ ki – esküvel igazolja, hogy a vitás birtok az övé. Mivel az alperesek a megjelent tanúkat nem eskették meg, hanem eltávoztak, így az udvarbírók Sadothnak ítélték a földet, s az ügyről kiállított oklevelet a jelenlévő Jakab nyitrai főesperes pecsétjével is megerősítették.⁴⁵ Az eredeti ítéletlevel *corroboratio*jában még szerepelt ugyan, hogy azt az udvarbírók pecsétjével is megerősítették, a nyitrai káptalan átiratában – amely csak a szepesi káptalan 1297-es átiratában maradt fent – azonban már hiányzik a *corroboratio*ból az udvarbírók pecsétjének említése. Azt, hogy ez a hiba melyik átirás során keletkezett, nem lehet eldönteni, de nem elképzelhetetlen, hogy már a nyitrai káptalan átiratában sem szerepelt ez a rész, hiszen a káptalan ezzel saját intézményes súlyát tudta növelni, s azt sem szabad elfelejteni, hogy az ítéletnél jelenlévő Jakab a káptalan beleegyezésének jeleként helyezte pecsétjét az oklevélre – ez lehet az oka annak is, hogy az ítéletlevelet nem a felperes, hanem a trencsényi udvarbírók kérésére írta át a káptalan.

---

⁴³ Dl. 105383.

⁴⁴ A trencsényi udvarbírók ítéletlevelének szövegét az eredeti oklevélről készült fényképpel együtt kiadta: RADVÁNSZKY BÉLA–ZÁVODSZKY LEVENTE: A Héderváry-család oklevéltára I–II. Bp. 1909–1922. I. 3.

⁴⁵ „...*sigillo magistri Jacobi archidiacono Trinchiniensi tam pro se tum etiam pro testimonio capituli in hoc negocio constituti presens scriptum fecimus communiri.*”

A harmadik – 1269. augusztus 1-jén kiadott – átírásból⁴⁶ megtudjuk, hogy Bálint esztergomi kántor, Fülöp érseket képviselve, átadta a fehérvári káptalan két oklevelét. Az első, június 29-én kiadott oklevél tudatja a nyitrai káptalannal, hogy Domonkos baranyai *comes* azt kérte: Boroch föld adásvételéről a nyitrai káptalan a fehérvári testület privilégiuma alapján adjon oklevelet Fülöp érseknek. A káptalan a június 30-i keltezéssel ellátott privilégiumot – mely szerint Bálint esztergomi kántor, az érseket képviselve, 40 márkáért megvásárolta a Nyitra megyében fekvő Boroch nevű földet⁴⁷ – a kérésnek megfelelően átírta.

Láthatjuk, hogy a káptalan korai átírásainak motivációjaként nem az elpusztulás vagy a megrongálódás miatti félelem, sokkal inkább a területi illetékség játszott a főszerepet. Mindkét ítéletlevél a nyitrai egyházmegye területén lakó emberek, vagy ott található birtokok ügyében keletkezett, így az ítéletet hozó bírák valószínűleg jobbnak látták, ha ezeket egy, a területen illetékes káptalan is megerősíti. Az adásvétel átírásának oka is hasonló lehetett, jóllehet a fehérvári káptalan által kiállított privilégium teljes jogerejű volt, az esztergomi érsek – mint vevő – mégis szükségét érezte annak, hogy a megvásárolt föld területén illetékes káptalan is megerősítse azt.

AZ OKLEVELEK BELSŐ ISMERTETŐJEGYEI

PROTOCOLLUM

Intitulatio

A hiteleshelyi oklevelek nélkülözhetetlen eleme, amelynek tárgyalt korszakunkban a nyitrai káptalan privilégiumaiban leggyakrabban megtalálható formája „*Nitriensis ecclesie capitulum*”. A püspökkel kiadott oklevéltől⁴⁸ és az ítéletlevéltől⁴⁹ eltekintve ez az uralkodó formula a kezdetektől 1260-ig. Amikor ezt a formát

---

⁴⁶ Df. 248525.

⁴⁷ Boroch azonosnak tűnik Borcs(ic) településsel, amelyet Györffy György Trencsén megyébe helyez. ÁMTF. IV. 358.

⁴⁸ Dl. 40007.

⁴⁹ Dl. 153.

használják, az *inscriptio* mindig megelőzi az *intitulatio*t.⁵⁰ 1263-ban és 1264-ben összesen hatszor,⁵¹ majd 1268-ban még egyszer⁵² megtalálható a „*capitulum Nitriensis ecclesie*” alakú *intitulatio* a privilégiumokban. Az *intitulatio* harmadik típusa – mely csak két évtized múlva tűnik fel ismét – egyszer bukkan elő, 1262-ben⁵³ „*capitulum ecclesie Nitriensis*” alakban. Az *intitulatio* utóbbi két típusa az oklevelek első formulás része, vagyis megelőzi az *inscriptio*t. A pátens alakban kiállított oklevelek *intitulatio*ja mindig „*nos*” személyes névmással kezdődik, egyszer fordul elő – az első teljes szövegében fentmaradt pátensben⁵⁴ – a „*Nos capitulum Nitriense*” formula, a többiben – összesen hatszor⁵⁵ – a „*Nos capitulum Nitriensis ecclesie*” forma található. Az általunk tárgyalt korszak egyetlen teljes szövegében ismert zárt oklevelének⁵⁶ *intitulatio*ja – amely természetesen az *adresse* után következik – „*capitulum Nitriensis ecclesie*”.

Inscriptio

A káptalan *inscriptio*i már nagyobb változatosságot mutatnak, alapvetően mégis két csoportot különíthetünk el. Az első csoportba az „*Universis Christi fidelibus quibus presentes patuerint*”,⁵⁷ vagy az azonos kezdetű, de folytatásában

⁵⁰ Hasonló gyakorlat következetes alkalmazásáról – vagyis, hogy az *inscriptio* megelőzi az *intitulatio*t – csak az egeri káptalan esetében van tudomásunk. L.: E. KOVÁCS PÉTER: Az egeri káptalan hiteleshelyi és oklevélkiadói tevékenysége az Árpád-korban. Archivum 1990. 5–43., 29.

⁵¹ Dl. 105383.; Dl. 40056.; Dl. 68085.; Dl. 58398.; Dl. 58399.; Dl. 572.

⁵² Hazai okmánytár. Szerk. NAGY IVÁN, PAUR IVÁN, RÁTH KÁROLY, IPOLYI ARNOLD, VÉGHÉLY DEZSŐ. I–VIII. Győr–Bp. 1865–1891. (a továbbiakban: HO.) VII. 110.

⁵³ Dl. 523. Ez az oklevél több szempontból is különbözik a káptalan – a korszakban már szilárdnak mondható – gyakorlatától, a továbbiakban csak megemlítem az eltéréseket. Az oklevél részletesebb elemzését l.: KURECSKÓ MIHÁLY: A nyitrai káptalan kétes hitelű oklevele. In: Tanulmányok a középkori magyar történelemről. Szerk. HOMONNAI SAROLTA, PITI FERENC, TÓTH ILDIKÓ. Szeged 1999. 75–84.

⁵⁴ Dl. 95230.

⁵⁵ Df. 238259.; Dl. 49000.; Dl. 49001.; Dl. 674.

⁵⁶ Df. 273076

⁵⁷ Előfordulhat a *presentes littere* (Df. 273106.; Dl. 58401.; Df. 248525.); a *quibus* és a *patuerint* helyett *ad quos* és *pervenerint* szerepel (Df. 248406.; Dl. 303.; Dl. 40019.); egy alkalommal *quibus presentes pervenerint* (Dl. 58390.). Ugyanehhez a változathoz sorolható a kicsit bővebb „*Universis Christi fidelibus ad quos presentis pagine noticia pervenerint recitanda*”. (Dl. 253.)

már kissé eltérő⁵⁸ *inscriptiok* tartoznak. Ezen változatok közös jellemzője, hogy az oklevelek kezdő formulás részei, és utánuk következik az *intitulatio* első típusa. Az *inscriptiok* másik csoportja – amely mindig követi az *intitulatio*t – összesen hétszer fordul elő, ötször⁵⁹ „*Omnibus ad quos presentes littere pervenerint*”, kétszer⁶⁰ – ennek változataként – „*Omnibus Christi fidelibus ad quos presentes littere pervenerint*” alakban. Az általunk tárgyalt korszak egyetlen teljes szövegében fentmaradt *relatio*ját⁶¹ a kor általános gyakorlatának megfelelően címzik a királyhoz: „*Excellentissimo domino suo Bele illustri regi Hungarie*”. A pátens formában kiállított oklevelek nem tartalmaznak *inscriptio*t.

Salutatio

A privilégiumok és *relatiok* elhagyhatatlan része, a pátensekben azonban az *inscriptio*hoz hasonlóan hiányzik. Leggyakrabban az „*orationes in Domino*” formulával találkozunk,⁶² az 1260-as évek közepétől négyszer fordul elő a „*salutem in omnium salvatore*” forma,⁶³ míg azokban az oklevelekben, amelyek az *intitulatio*val kezdődnek – egy kivétellel⁶⁴ – a „*salutem in Domino sempiternam*” alakkal találkozunk.⁶⁵ A *relatióban*⁶⁶ az „*inclinaciones et oraciones in Domino tam debitas quam devotas*” formulát láthatjuk.

CONTEXTUS

Arenga

Az *arenga* filozofikus, gyakran bibliai idézeteket, általánosabb gondolatokat tartalmazó rész, mely általában nem kapcsolódik szorosan az oklevél tartalmához.

⁵⁸ Pl.: Dl. 58379.; Dl. 58384.; Df. 236994.

⁵⁹ Dl. 40056.; Dl. 68085.; Dl. 58398.; Dl. 58399.; Dl. 572. (A kétes hitelű oklevélben: „...*ad quos presens scriptum venerit.*” [Dl. 523.]

⁶⁰ Dl. 105383.; HO. VII. 110.

⁶¹ Df. 273076.

⁶² Két esetben folytatva: „...*Jhesu Christo*”. (Dl. 40019.; Df. 248520.)

⁶³ Dl. 65701.; Dl. 605.; Dl. 58401.; Df. 248525.

⁶⁴ Dl. 523.: „*salutem in vero salutari*”

⁶⁵ Dl. 105383.; Dl. 40056.; Dl. 68085.; Dl. 58398.; Dl. 58399.; Dl. 572.; HO. VII. 110.

⁶⁶ Df. 273076.

Azt, hogy az 1269-ig terjedő időszakban csak egyszer fordul elő – a legnagyobb összegű adásvételt tanúsító oklevélben – magyarázhatja az a tény, hogy az *arena* megléte vagy hiánya nem befolyásolta az oklevél jogerejét. A nyitrai káptalan oklevelében talált formája⁶⁷ a memória típusú *arengak* közé tartozik, vagyis az oklevél kiállításának indokaként a felejtés megakadályozását jelöli meg.

Promulgatio

A *promulgatio* formulája viszonylag nagy változatosságot mutat a nyitrai káptalan korai okleveleiben. A három legkorábbi teljes szövegű oklevél egyikében⁶⁸ már feltűnik a leggyakrabban előforduló változat: „*Significamus vobis*”, amely további tizennyolc oklevélben is megtalálható,⁶⁹ másik négy oklevélben⁷⁰ pedig a „*Significamus tam modernis quam futuris*” formula fordul elő. Azokban az oklevelekben, melyekben az *intitulatio* áll az első helyen – egy kivétellel⁷¹ – az „*Ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire*” szerepel, három oklevélben⁷² ennek további változatai találhatók. Két privilégiumban találkozunk az Árpád-korban többé elő nem forduló változatokkal.⁷³ A hét – teljes szövegében fentmaradt – pápens *promulgatio*ja tárgyalt korszakunk folyamán „*damus pro memoria*” alakban szerepel.

Narratio

A *narratio* nagy változatosságot mutat, tükrözvén a jogügyletek sokféleségét, hiszen a szöveg az adott tartalom függvénye. *Pertinentia* formulát összesen két esetben találtunk,⁷⁴ szavatosság vállalása – amely a felek közt létrejött jogügylet

⁶⁷ „*Humana pereunt negotia si litterarum non fuerint testimonio roborata*”. (Dl. 605.)

⁶⁸ Dl. 58379.

⁶⁹ Pl.: Dl. 58384.; Df. 273496.; Df. 268845.; Dl. 65701.

⁷⁰ Df. 248406.; Dl. 303.; Dl. 40019.; Df. 248520.

⁷¹ HO. VII. 110.

⁷² „*tenore presencium*” helyett „*harum serie*” (Df. 236994.; Dl. 605.), ill. „*harum tenore*” (HO. VII. 110.) található.

⁷³ „*Ad omnium presencium ac posterorum noticiam harum insinuacione litterarum volumus devenire*”. (Dl. 253.); „*Tenore presencium universorum noticie volumus declarare*”. (Df. 248525.)

⁷⁴ Df. 248166.; Dl. 605.

egyik legfontosabb biztosítéka volt – tíz oklevélben fordul elő. Legelőször 1245-ben tűnik fel,⁷⁵ nyolcszor⁷⁶ általánosságban említve meg a szavatosságot vállaló kötelezettségét, miszerint bármilyen – az üggyel kapcsolatban felmerült – probléma esetén saját költségével és fáradozásával megvédi a másik felet. Két esetben⁷⁷ az eladó fél vállalja, hogyha a vevőt a vásárolt föld birtokában nem tudná megvédeni, akkor azzal egyenértékű cserebirtokot ad. *Poena* összesen három oklevélben⁷⁸ található – mindhárom diploma zálogosítás kapcsán kiállított pápens –, s a birtok elzálogosítóját sújtja abban az esetben, ha nem adja vissza a felvett pénzt a vállalt határidőig, akkor az összeg kétszeresét kell fizetnie az ingatlan kiváltásakor.

Corroboratio

A *contextus* záró része a *corroboratio*, amely az oklevél kiállításának és megpecsételésének tényét jelzi, s az országos gyakorlatnak megfelelően kizárólag privilégiumokban fordul elő – ezeknek azonban elhagyhatatlan kelléke. A káptalan leggyakrabban használt formulája az „*In cuius rei testimonium...*”⁷⁹ kezdetű, amely huszonnégy esetben fordul elő, s már az 1229-ben kiadott három oklevélben⁸⁰ ezt a kezdetet találjuk. További hét esetben ennek változataként az „*In cuius rei memoriam...*”⁸¹ kezdetű *corroboratio*t láthatjuk. Ezen a két formulán belül számos variáció előfordul, azonban az egyes változatok többnyire csak a szórendben térnek el egymástól. Leggyakrabban az „*In cuius rei testimonium presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas*”⁸² található. A hitelesítést a kor általános gyakorlatának megfelelően pecsételéssel és chirographálással oldották meg – ez utóbbi eljárásra 1269-ig nem történik utalás a *corroboratio*ban. Az intercidálás

⁷⁵ Df. 248406.

⁷⁶ Df. 248406.; Dl. 102939.; Df. 273095.; Df. 248166.; Dl. 523.; Dl. 40056.; Dl. 605.; Dl. 58401.

⁷⁷ Df. 273103.; Dl. 65701.

⁷⁸ Dl. 49000.; Dl. 49001.; Dl. 674.

⁷⁹ Pl.: Dl. 248406.; Df. 248166.

⁸⁰ Dl. 40007.; Dl. 153.; Dl. 58379.

⁸¹ Df. 273106.; Dl. 523.; Dl. 40056.; Dl. 68085.; Dl. 572.; Dl. 65701.; Dl. 58401.

⁸² Pl.: Dl. 102939.; Dl. 58390.; Dl. 605.

csak a privilégiumokon fordul elő, és 1269-ig – egy kivétellel⁸³ – mindegyiken megtalálható ez az oklevélhitelesítési eljárás. A *corroboratiok* egy része megadja azt is, hogy kinek a kérésére adták ki az oklevelet; négy⁸⁴ esetben utalnak általánosan a felek kérésére, további négy alkalommal⁸⁵ a konkrét személyt is megnevezik, aki az oklevél kiadását kérte.

ESCHATOCOLLUM

Datum

A nyitrai káptalan első okleveleit csak évmegjelöléssel látta el, 1246-tól párhuzamosan megtalálhatók – összesen huszonnyolcszor – a pontos napi keltezéssel, és a csak évszámmal datált oklevelek. Privilégiumokban egy kivétellel⁸⁶ római datálást alkalmaznak, pátensekben és az egyetlen teljes szövegű *relatioban* keresztény napjelölés található. A hét teljes szövegű pátens közül két alkalommal⁸⁷ az évet is megadták, a többit azonban csak napi keltezéssel látták el. Az első teljes szövegében fentmaradt pátens⁸⁸ napját a *narratioban* adták meg,⁸⁹ a *datum*-ban csak visszautalnak rá,⁹⁰ tehát ez egyike lehet a káptalan által legkorábban kiállított pátenseknek, hiszen mind az *intitulatio*, mind a *datum* formulája eltér a káptalan későbbi gyakorlatától. A *relatioban* – a pátensek kiállításának általános gyakorlatához hasonlóan – szintén évszám nélkül adták meg az oklevél kiadásának napját. A privilégiumok kiadási évének bevezetésénél a legkorábbi oklevelek esetében az „*anno verbi incarnati...*”⁹¹ formulát használják, majd később az „*anno*

---

⁸³ Df. 236994.

⁸⁴ Dl. 153.; Dl. 253.; Dl. 40019.; Dl. 58398.

⁸⁵ Dl. 40007.; Dl. 58379.; Dl. 58384.; Df. 248525.

⁸⁶ Dl. 523.

⁸⁷ Dl. 49000.; Dl. 674.

⁸⁸ Dl. 95230.

⁸⁹ „*comes Chaba debebat prestare sacramentum coram nobis in quindena sancti Georgii...*”

⁹⁰ „*Datum in quindena antedicta.*”

⁹¹ Dl. 40007.; Dl. 153.; Dl. 58379.; Dl. 58384.

*gracie...*⁹², *„anno Domini...”*⁹³, *„anno ab incarnatione Domini...”*⁹⁴ alakok használata figyelhető meg.

A privilégiumok záró részéhez tartozik az oklevél kiadásáért felelős *lector* személyének megnevezése, amely először 1246-ban fordul elő – az első napi keltezéssel ellátott oklevélben⁹⁵ –, s 1262-ig – egy kivétellel⁹⁶ – minden, napi keltezést tartalmazó privilégiumban megadják, a csak évjelölést tartalmazó oklevelek közül pedig kizárólag az *intitulatio*val kezdődők említik. Összesen huszonhat oklevélben utalnak az olvasókanonok személyére, huszonöt alkalommal Demetert, egy esetben, 1248-ban Márkot nevezve meg. Valószínűnek tűnik, hogy ez a Márk azonos a legkorábbi oklevelekben feltűnő személlyel, hiszen az 1229-ben határjárást végző kanonok⁹⁷ már elég gyakorlatot szerezhettek a hiteleshelyi munka irányításához. Problémát okoz a *lectorok* személyének elkülönítésében, hogy először Demeter neve fordul elő,⁹⁸ majd két évvel később – április 25-én – Márk,⁹⁹ s még ugyanabban az évben – június 28-án – ismét Demeter.¹⁰⁰ Elképzelhető, hogy az 1246-ban feltűnő Demeter nem azonos a két évvel később felbukkanó, hasonló nevű személlyel.¹⁰¹

AZ OKLEVELEK KÜLSŐ ISMERTETŐJEGYEI

Egy hiteleshely működéséről, az ebben résztvevő személyek műveltségéről, a magyarországi írásbeliség állapotáról az eredeti oklevelek külső ismertetőjegyeinek vizsgálata nyújt értékes információkat. A nyitrai káptalan 1269-ig kiállí-

⁹² Pl.: Dl. 303.; Dl. 40019.

⁹³ Pl.: Dl. 58398.; Dl. 68085.

⁹⁴ Pl.: Dl. 58399.; Dl. 105383.

⁹⁵ Df. 273106.

⁹⁶ Df. 273496.

⁹⁷ Dl. 40007.; Dl. 58379.

⁹⁸ Df. 273106.

⁹⁹ Df. 273605.

¹⁰⁰ A Pécz nemzetség Apponyi ágának ... oklevelei I. 1241–1526. Bp. 1906. 3.

¹⁰¹ RICHARD MARSINA: A XIII. század derekán kelt oklevelek diplomatikai és írástani vizsgálata. Levéltári Közlemények 1990. 56.

tott okleveleiből huszonkilenc maradt ránk eredetiben, ezeknek vizsgálatát állományvédelmi szempontok miatt csak a fényképek alapján tudtam elvégezni.

A nyitrai káptalan két korai oklevelének írásáról elmondható, hogy inkább könyvírásnak, mint oklevélírásnak tekinthető,¹⁰² azonban már 1229-ben feltűnik egy *cursiv* írással készült oklevél,¹⁰³ amely hosszú betűszáraival erősen emlékeztet a XIII. század elején modernnek mondható írásokra. 1242-től a káptalan oklevelei már a korban modern, sok rövidítést tartalmazó oklevélírással készültek, amelyek közt igen nagy a hasonlóság – vélhetőleg a káptalani iskolának köszönhetően. Az oklevelek jól olvasható írásának tükré szimmetrikus, azonban takarékoskodtak a pergamennel, ami jól látható abból, hogy – egy kivételtől eltekintve¹⁰⁴ – a margót nem hagyták túl szélesre.

A privilégiumok többségének kezdőbetűjét csak minimális díszítéssel látták el, amely nem haladta meg egy átlagos kezűgyességgel rendelkező írnok képességeit, s még a minden tekintetben legelegánsabb, legdíszesebb oklevél – az esztergomi érsek kérésére kiadott átirat – valóban impozáns ornamentikájának megrajzolása sem haladhatta meg az írnok képességeit. A feltételezést, hogy a kezdőbetűket az írnokok készítették, erősíti az a tény, hogy egy privilégiumot sem találtunk, amely a kezdőbetű helyét üresen hagyta volna, valamint az, hogy az intercidálás díszítése teljesen megegyezik a kezdőbetűk díszítésével. Az 1269-ig egyetlen eredetiben fentmaradt pápens¹⁰⁵ írása láthatóan rokon a privilégiumok írásával, de jól érzékelhetően kevesebb gondot fordítottak az esztétikai megjelenítésére: jobb oldalon gyakorlatilag nem hagytak margót, sőt a második sorban két szót a megírásakor kihagytak, s ezeket utólag írták a sor fölé.

Az oklevelek külső jegyeinek vizsgálata kapcsán szólnunk kell a káptalani pecsétről, illetve ennek felfüggesztési módjáról. A káptalan pecsétjét általában fehér, zöld, kék, vörös és sárga színű selyemsodrattal – háromszor az is előfordul, hogy egy pergamendarabbal¹⁰⁶ – függesztették az oklevélre, s nehogy a pecsét leszakadjon, a *plicat* többször az utolsó sorok közt alakították ki. Ez az eljárás egyébként takarékosági szempontok miatt is kialakulhatott, hiszen így nem kellett fölöslegesen sok margót hagyni és a pecsét is biztonságosan függött az oklevél

¹⁰² Dl. 153.; DL. 58384.

¹⁰³ Dl. 58379.

¹⁰⁴ Dl. 65701.

¹⁰⁵ Dl. 674.

¹⁰⁶ Dl. 58379.; Dl. 58384.; Dl. 58391.

alján. A káptalan nagypecsétjének első ismert lenyomata 1229-ből való, ez a pecsét használatának *terminus ante quem*-je. Megfontolást érdemel azonban az, hogy a szkalkai konventnek 1224-ben adományozott birtokok ügyében keletkezett – már említett – oklevél *corroboratio*jában előforduló káptalani pecsét azonos a később ismert hiteleshelyi pecséttel, így a *terminus ante quem* 1224 lehet.

A mandorla alakú, 61x41mm nagyságú pecsét leírása a következő: „A pecsétképen templomépület nyugati homlokzata látható. A homlokzat közepén kiemelt tömegű, oromzatos előcsarnok, vagy kapurizalit helyezkedik el, amelynek közep-tengelyében csúcsíves (?) kapu nyílik. Kétoldalt egy-egy csúcsos tetővel fedett, zömök torony emelkedik, az emeleti szinten árkádsorral, a tetején kereszttel. A tornyokkal azonos magasságot ér el a templom kereszthajóját jelző széles tetőzet, amelyet két egyenlő részre oszt a középtűt magasba emelkedő, karcsú, poligonális testből és kúpos tetőből álló négyzeti torony. A pecsétképtől pálcával elválasztott majuszkulás körirat: SIGILLUM CAPIT(V)LI S(AN)CTAE NITRIENSIS EC(C)L(ESI)E.”¹⁰⁷

Az oklevél megerősítésének másik módja a chirographálás volt, amelyre a *corroboratio*ban egyszer sem utalnak. Az intercídálás általában az ábécé első három betűjével történt, négyszer¹⁰⁸ alkalmazták az ABCD és további egy esetben¹⁰⁹ az ABCDE betűket a *chirographum* készítésekor. A káptalan gyakorlatában kétszer¹¹⁰ előforduló *litterae transversae* egyikét¹¹¹ bal oldalán chirographálták ABCD betűkkel. Egy privilégiumban nem alkalmazzák a megerősítésnek ezt a módját.

Láthatjuk, hogy a káptalan okleveleinek külső jegyei – összhangban a formulák alakulásával – egyre szakszerűbb gyakorlatot tükröznek, s az általunk tárgyalt korszak végén a tartalmi és formai jegyek már egy sok tekintetben megszilárdult gyakorlattal rendelkező testület képét tükrözik. Természetesen a jövő feladatai közé tartozik a nyitrai káptalan hiteleshelyi tevékenységének minél nagyobb időintervallumot felölelő és más szempontokat is felvető vizsgálata, de ez már szétfeszítette volna jelen tanulmány kereteit.

¹⁰⁷ TAKÁCS IMRE: A magyarországi káptalanok és konventek középkori pecsétjei. Bp. 1992. 74. A pecsétképet l. uo. X. tábla.

¹⁰⁸ Dl. 58384.; Dl. 253.; Dl. 40019.; Df. 273605.

¹⁰⁹ Dl. 58379.

¹¹⁰ Dl. 153.; Dl. 58384.

¹¹¹ Dl. 58384.

A nyitrai káptalan oklevelei (1224–1269)

Sorszám	Dátum	Levéltári jelzet	Állapot	Kiadás	Forma
1.	1224.	Df. 243781.	TÁ	AO. VII. 397.	PRIV
2.	1229.	DI. 40007.	Á	CDES. I. 253.	PRIV
3.	1229.	DI. 153.	E	CDES. I. 254.	PRIV
4.	1229.	DI. 58379.	E	CDES. I. 255.	PRIV
+5.	1236.	Df. 208512.	Említés	CDES. II.14.	PRIV
6.	1237.	DI. 58384.	E	CDES. II. 22.	PRIV
7.	1237.	Df. 208513.	Említés	CDES. II. 20.	CLA
8.	1241. febr. 27. előtt	Df. 243667.	Említés	CDES. II. 62.	PRIV
9.	1242.	DI. 253.	E	CDES. II. 78.	PRIV
10.	1243.	Df. 235993.	Említés	CDES. II. 328.	PRIV
11.	1243. júl.-aug.	DI. 40023.	Említés	CDES. II. 177.	PRIV
12.	1244. nov. 16. előtt	Df. 273452.	Említés	CDES. II. 110.	CLA
13.	1245.	Df. 248406.	E	CDES. II. 146.	PRIV
14.	1245.	–	–	CDES. II. 147.	PRIV
15.	1246.	DI. 303.	E	CDES. II. 164.	PRIV
16.	1246.	DI. 40019.	E	CDES. II. 165.	PRIV
17.	1246. aug. 31.	Df. 273106.	A	CDES. II. 154.	PRIV
18.	1247. ápr. 4.	Df. 273496.	A	CDES. II. 171.	PRIV
19.	(1247.) okt. 6.	Df. 273076.	A	CDES. II. 191.	CLA
20.	1248.	Df. 248520.	E	CDES. II. 219.	PRIV
21.	1248. ápr. 25.	Df. 273605.	E	CDES. II. 204.	PRIV
22.	1248. jún. 8.	–	–	Apponyi I. 3.	PRIV
23.	1251. júl. 10.	Df. 248385.	E	CDES. II. 256.	PRIV
24.	1253. márc. 29.	–	–	CDES. II. 296.	PRIV
25.	1254. nov. 19. előtt	DI. 102712.	Említés	CDES. II. 320.	CLA
26.	1255. júl. 23.	DI. 102939.	E	CDES. II. 327.	PRIV
27.	1255. szept. 25.	DI. 58390.	E	CDES. II. 337.	PRIV
28.	1255. nov. 8. előtt	DI. 40037.	Említés	CDES. II. 349.	PAT
29.	1255. nov. 8.	DI. 40037.	E	CDES. II. 350.	PRIV
30.	1256. márc. 13.	DI. 58391.	E	CDES. II. 361.	PRIV
31.	(1257.) máj. 8.	DI. 95230.	A	CDES. II. 396.	PAT
32.	1258.	DI. 2207.	Említés	CDES. II. 428.	CLA
33.	1258. jan. 15.	DI. 62471.	E	CDES. II. 408.	PRIV
34.	1259. máj. 27. előtt	Df. 268845.	Említés	CDES. II. 434.	PAT
35.	1259. máj. 27.	Df. 268845.	E	CDES. II. 434.	PRIV

A nyitrai káptalan hiteleshelyi tevékenysége...

Sorszám	Dátum	Levéltári jelzet	Állapot	Kiadás	Forma
36.	1259. nov. 18.	Df. 274095.	E	CDES. II. 446.	PRIV
37.	1260. máj. 22. előtt	Df. 248166.	Említés	CDES. II. 451.	PRIV
38.	1260. máj. 22.	Df. 248166.	E	CDES. II. 451.	PRIV
+39.	1261.	Dl. 98222.	Említés	Apponyi I. 4.	CLA
40.	1262.	Dl. 528.	Említés	ÁUO. VIII. 22.	CLA
+41.	1262.	Dl. 529.	Említés	ÁUO. VIII. 24.	CLA
+42.	1262. máj. 24.	Dl. 523.	E	ÁUO. VII. 129.	PRIV
43.	1263.	Dl. 105383.	A	–	PRIV
44.	1263.	Dl. 40056.	E	HO. VI. 118.	PRIV
45.	1264.	Dl. 68085.	A	–	PRIV
46.	1264.	Dl. 58398.	E	F. IV. 3. 252.	PRIV
47.	1264.	Dl. 58399.	E	F. IV. 3. 253.	PRIV
48.	1264.	Dl. 572.	E	ÁUO. VIII. 112.	PRIV
49.	1264. ápr. 2.	Dl. 65701.	E	Balassa 24. szám	PRIV
50.	1264. dec. 20.	Df. 207087.	Említés	ÁUO. III. 73.	PAT
51.	1265. júl. 5.	Df. 236994.	E	ÁUO. VIII. 137.	PRIV
52.	(1265.) szept. 22.	Df. 238259.	A	–	PAT
53.	1265. nov. 12. előtt	Dl. 584.	Említés	F. IV. 3. 273.	CLA
54.	1265. dec. 23. előtt	Dl. 58400.	Említés	F. IV. 3. 257.	CLA
55.	1266. jún. 26.	Dl. 605.	E	ÁUO. VIII. 158.	PRIV
56.	1267. jan. 5.	Dl. 49000.	A	HO. VI. 144.	PAT
57.	(1267.) ápr. 27.	Dl. 49000.	A	HO. VI. 145.	PAT
58.	(1267.) máj. 14.	Dl. 49001.	A	HO. VI. 146.	PAT
59.	(1267.) aug. 18.	Dl. 49001.	A	HO. VI. 146.	PAT
60.	1268.	Dl. 649.	Említés	ÁUO. XI. 572.	CLA
61.	1268.	–	–	HO. VII. 110.	PRIV
62.	1268. okt. 19.	Dl. 58401.	E	F. IV. 3. 476.	PRIV
63.	1269. aug. 1.	Df. 248525.	E	F. IV. 3. 534.	PRIV
64.	1269. szept. 13.	Dl. 674.	E	ÁUO. VIII. 249.	PAT

A táblázatban használt (a tanulmányban még fel nem oldott) szakirodalmi rövidítések:

- AO. = NAGY IMRE–NAGY GYULA: Anjoukori okmánytár I–VII. Bp. 1878–1920.
 ÁUO = WENZEL GUSZTÁV: Árpád-kori új okmánytár I–XII. Pest 1860–1874.
 Balassa = BORSA IVÁN: A Balassa család levéltára 1193–1526. Bp. 1990
 CDES = Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I–II. Ed. RICHARD MARSINA. Bratislava 1971–1987.
 F. = Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Ed. GEORGIUS FEJÉR. I–XI. Budac 1829–1844.